

УДК 37.014.6

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНОСТЬ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Здобувач Л.Л. Савченко

Науковий керівник проф. Х.А. Шапаренко
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

В останні десятиріччя сучасний світ окрім процесів глобалізації, інтеграції характеризується зворотньою тенденцією, що пов'язана з актуалізацією ідентичності країн і народів, пробудженням їхнього національного життя, зростанням націоналістичних прагнень. Відродження національної самосвідомості, посилення ролі основних етноконсолідуючих ознак в умовах швидкоплинної реальності, виступають як одні з пріоритетних факторів збереження, розвитку націй та їхньої національної ідентичності. Однак, крім позитивного значення такі процеси, як демонструє історична практика, можуть призвести до конфліктів і навіть до кровопролиття.

Сьогодні «ідентичність» стало одним із центральних детермінант для усвідомлення оточуючих реалій. У класичній традиції питання ідентичності досліджували античні філософи (Парменід, Платон, Арістотель, Плотін, неоплатоніки). У їхньому уявленні тожсамість виступає фундаментальною якістю буття, єдністю, у якій відсутні розбіжності і відносини впритул до одноманітності.

Проблема ідентичності розроблялась Е. Еріксоном, Дж. Марсіа, А. Ватерманом; соціальну ідентичність досліджували Г. Теджфел, Дж. Тернер; подальшого розвитку поняття ідентичності набуло у теоріях Дж. Міда, Л. Краппмана, Ю. Хабермаса.

У вітчизняній соціології та філософії постановка і дослідження проблем ідентичності відносно нове явище.

Національна ідентичність це мінливе, динамічне утворення. Його роль і значення у суспільстві може як зростати, так і слабшати, що пов'язано з конкретною історичною ситуацією і соціальним оточенням індивіда і цілого народу.

Національна ідентичність виступає як визнання народом самого себе; знання і повага історії; національної культури, території, усвідомлення народом своїх особливих рис, розуміння членами національної групи своїх інтересів, прагнень, цілей, ідеалів, потреб. Поняття «національна ідентичність» і «національна самосвідомість» мають підпорядковувачий характер. «Національна ідентичність» – поняття ширше, тому основними його елементами виступають національне самовизначення, національна самосвідомість і традиційна культура.

Складність і багатовимірність проблеми національної ідентичності пов'язані із терміном «нація». Нація – різновид людських спільнот. Про національну приналежність судять за наступними параметрами: за національно-державницькими, культурними атрибутами, за об'єктивною символікою, яка визначає певну цілісність (культурну, територіальну, господарську); за свідомою ідентифікацією індивідів, за їхнім суб'єктивним ставленням, ціннісними орієнтаціями.

Можна визначити націю як соціальну спільноту, основу на духовно-психологічній, історико-культурній, територіально-господарській єдності. Тільки зовнішні символи спільноти (географія, господарство, історія) не розкривають повно мірою внутрішній, екзистенційний зміст буття нації. Це тільки об'єктивні сторони життя нації. Вони повинні усвідомлюватись, повинні стати в основі ціннісних поглядів, відношень, основою вияву національної самосвідомості і супутніх їй почуттів, переживань, традицій. Без такого повного виявлення національної самосвідомості спільнота не виступить як активний суб'єкт історичного процесу. Тому у визначенні нації необхідно підкреслювати не лише її об'єктивні основи, але й те, які відображення ці основи набули у національній свідомості. Через свідомість, ціннісні орієнтації,

традиції, національна сутність виявляється більш конкретно, реально. Кожна людина є національною у першу чергу тому, що усвідомлює свою приналежність, тобто ідентифікує себе з національним цілим. Суб'єктивні сторони виступають як сили, що об'єднують національний організм у цілісність, яка формує почуття ідентичності.

До структури національної ідентичності як складової національної самосвідомості належать три компоненти: 1) когнітивний – знання про національну спільноту та знання про себе як члена даної спільноти; 2) емоційно-оцінний – національна самоповага чи зневага, національна гордість чи сором та ін.; 3) поведінковий – відповідні дії та вчинки, що зумовлені двома попередньо згаданими компонентами.

Виокремлюють наступні форми національної ідентичності:

1. Нормальна ідентичність, коли образ свого народу сприймається як позитивний, з адекватним ставленням до культури, історії, природнього патріотизму, з толерантною установкою на спілкування з іншими народами.

2. Етноцентрична ідентичність – некритична перевага якої-небудь національної групи і самоідентифікація індивіда з нею.

3. Етнодомінуюча ідентичність, що фіксує таке ставлення самосвідомості і поведінки людини, коли не тільки національна ідентичність стає першочерговою з-поміж інших видів ідентичностей (громадянин, матір, батько), але й досягнення цілей, інтересів народу починає сприйматися як домінуюча цінність.

4. Етнічний фанатизм – ідентичність, у якій абсолютне домінування національних інтересів і цілей, часто ірраціонально сприйнятих, супроводжується готовністю йти за них на будь-які жертви і дії.

5. Етнічна індеферентність – байдужість людей до проблем національності і міжетнічних стосунків, до цінностей свого та інших народів, люди вільні від норм і традицій, на їхню поведінку не впливає ні їх власна національна приналежність, ні національність інших.

6. Етнігілізм у формі космополітизму, що виступає запереченням національності та етнокультурних цінностей.

7. Амбівалентна, невиражена, а інколи «подвоєна» чи навіть «потроєна» ідентичність. Такий тип національної ідентичності достатньо поширений у національно змішаному середовищі.

Показником отримання національної ідентичності є патріотизм. Це почуття любові, поваги до своєї батьківщини, культури, традицій, мови, наділений надзвичайно потужною консолідуючою силою і є основою збереження нації та національної ідентичності. Це особливо важливо сьогодні, у сучасному світі глобалізації та інтеграції.

Отже, національна ідентичність це визнання народом самого себе, знання і повага історії, національної культури, території, усвідомлення народом своїх особливих рис, розуміння членами національної групи своїх інтересів, прагнень, цілей, ідеалів, потреб і т. д.

Ключові слова: «нація», «ідентичність», «національна ідентичність», «національна самосвідомість», «патріотизм».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бадмаев В.Н. Феномен национальной идентичности (социально-философский анализ). / В.Н. Бадмаев. Волгоград-Элиста., 2000. 289 с.
2. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис. / Э. Эриксон. М.: Прогресс, 1996. 450 с.
3. Кольев А.Н. Нация и государство. Теория консервативной реконструкции. / А.Н. Кольев. М., 2005. 340 с.
4. Руткевич М.Н. Теория нации: философские вопросы // Вопросы философии / М.Н. Руткевич. 1999. №5. С.23-28.